

A TANULÁS PROBLÉMÁI AZ ÖTÖDIK OSZTÁLYBAN

„Az átmenet problémáját az általános iskola 4. osztályából az 5. osztályba nem először tesszük vizsgálat tárgyává. Az 1950-es évek elején is komoly pedagógiai és metodikai munkát kellett végeznünk annak érdekében, hogy megszűntessük az 5. osztály akkor jelentkező buktaó jellegét. Úgy tűnik, hogy az általános iskola történetileg kialakult szerkezete szükségessé teszi, hogy újra és újra értelmezzük a két tagozat fő funkcióját és fontolóra vegyük: *hogyan segíthetünk a tanulóknak az 5. osztály új követelményeinek teljesítésében*, milyen pedagógiai és metodikai eszközökkel könnyíthetjük meg számukra a változást.”¹ E gondolat jegyében kérdeztem meg kérdőív segítségével 320 budapesti 5. osztályos tanulót az „új” osztály munkarendjével, tanítási és tanulási módszerével kapcsolatos tapasztalatairól.

A kérdőíveken a kérdéseket *életszerű keretbe* foglaltam és igyekeztem úgy megfogalmazni őket, hogy a tanulók iskolai és otthoni munkájának napról napra ismétlődő mozzanataira, tehát jól ismert, átélt problémákra utaljanak. (A kérdőívet tanulmányom végén mutatom be; a szövegben sorszámmal hivatkozom az egyes kérdésekre.)

A kérdésekre 11 iskolában 12 osztály tanulói adtak választ. Az iskolákat a következőképpen választottam ki: 3 belkerületi, 3 belvárosi, 3 peremkerületi, 3 kertvárosi iskola szerepelt vizsgálatomban.

A kérdőíven kapott feleletek tanulságait sokoldalúan feldolgoztam. E cikkben csak a számunkra, pedagógusok számára elgondolkoztató részeket emeltem ki.

A tanulmányi átlag a 4. osztály év végi és az 5. osztály félévi tanulmányi eredménye között a következőképpen alakult: stagnált 34 tanulónál (10,6%) növekedett 62 tanulónál (19,3%), csökkent 224 tanulónál (70%), a negyedik osztályhoz viszonyítva.

1. problémacsoport: az osztály, tantárgyak, házi feladatok.

*Melyik nehezebb: a 4. vagy a 5. osztály?*² (1. kérdés)

A tanulók 80%-a az 5. osztályt tartotta nehezebbnek. Akik a negyedik osztályt választották, azoknak a tanulmányi átlaga az 5. osztályban volt jobb.

A 4.-ből az 5. osztályba való átmenet jellegzetes problémája a több tanerőre való áttérés. Erre utal a 15. kérdés:

Néked melyik tetszik: ha egy tanár tanítana (mint a 4.-ben), vagy ha többen tanítanak (mint most)?

¹Az átmenet megkönnyítése az általános iskola 4. osztályából az 5. osztályba. 5. sz. Módszertani Levél.

Több tanártól szívesebben tanul a tanulók 65%-a, egy tanártól pedig 28%. Azok közül, akik egy tanárra szavaztak, többen alkalmazkodási problémákkal magyarították döntésüket. Így írtak erről: „Csak egy tanár tanítson, mert akkor a gyerekek úgy alkalmazkodnak hozzá. De ha több tanár tanít, akkor annyi felé kell alkalmazkodni.” Egy másik tanuló: „Kevesebb tanítson, mert mindegyiknek más a tulajdonsága.” — Az 5. számú Módszertani Levél is nyomatékosan felhívja erre a figyelmet: „A tanárok nemegyszer egymástól erősen eltérő tanítási stílusa, hangneme, követelményrendszere, a légkör, amelyet az órán teremtenek, az alkalmazkodás olyan bonyolult rendszerét kívánja a tanulóktól, amelyre számosan nyugtalanul, „idegesen” reagálnak.”²

Melyek a legnehezebb tantárgyak az 5.-ben? — Miért? (2. kérdés)

Sorrendben a következő tantárgyakat tartják nehéznek: orosz, földrajz, magyar, számtan, történelem, élővilág. — A legtöbben azért tartanak nehéznek egy tárgyat, mert a tanulása nehéz. Többeknek okoz problémát az, hogy még nem tanulta a tárgyat. E megállapítás elsősorban az oroszra vonatkozik, de sokan említik a földrajzot, történelmet és az élővilágot is. — Számosan adták a „nem értem” indokolást. A tanulnivaló mennyisége is sok problémát okoz.

Melyik tárgyból szeretnek felelni? (3. kérdés)

Sorrendben: élővilág, magyar, történelem, földrajz, számtan, orosz. A felsorolásból kitűnik, hogy a tanulók a verbális tárgyakat helyezték előtérbe. Indokolás: könnyű, szeretik, érdekes, értik a tárgyat.

Milyen tárgyból nem szeretnek felelni? (4. kérdés)

Sorrendben: orosz, magyar, földrajz, számtan, történelem, élővilág — Indokolás: nehéz a tárgy, sok a feladat belőle, vagy nem értik, vagy nem szeretik, vagy szigorú a tanár.

Milyen tantárgyból nehéz elkészíteni a házi feladatot? (7. kérdés)

Sorrendben a következőkből: orosz, számtan, magyar, földrajz, élővilág, történelem. — Indokolás: nehéz számukra azért, mert sok, nem értik, amit meg kellene csinálni. Nagyon sokan említik az orosz betűk írásából adódó nehézségeket. — Az írásbeli és a szóbeli feladatok iránt érdeklődve, a válaszokból kiderült, hogy a számtan kivételével egyenlő mértékben tartják nehéznek a tantárgy szóbeli és írásbeli részét. — A számtan házi feladataiban a tanulók háromnegyed része az írásbelit tartotta nehéznek (valószínűleg azért, mivel a szóbelit nem is tekintik tanulnivaló leckének).

Melyik tárgyból könnyű elkészíteni a házi feladatot? (8. kérdés)

Sorrendben: magyar, számtan, történelem, élővilág, földrajz, orosz. — Választásukat általában azzal indokolták, hogy értik az anyagot, vagy kevés a lecke vagy szeretik a feladatot. — Általában a tanulóknál a problémát, illetőleg a problémamentességet az „értem”, „nem értem” megállapítás jelzi. Vizsgálatok is hangsúlyozzák, mennyire fontos, hogy a tanulók már az órán megértsék az anyagot.³ — Ha az órán megértette a tanár magyarázatát, könnyebben készíti el a feladatot, s ezáltal könnyebben juthat sikerélményhez a tanuló. A siker pedig a motiváció forrása lehet az addig talán érdektelen tárgy irányában.

A túloldali összehasonlító táblázaton az eddigi kérdésekre adott feleleteket válasz-többség alapján mutatom be:

² Uo. (Kiemelés ott is.)

³ TAKÁCS ETELE: A házi feladatok didaktikai problémái. Tanulmányok a neveléstudomány köréből. 1964. Bp. 1965.

A tantárgyak sorrendisége a válasz-többség alapján

Rövidítések: orosz = O, földrajz = F, magyar = M, számtan = Sz, történelem = T, élővilág = É.

Sor rend	Nehéz tárgyak	Szeret felelni	Nem szeret felelni	Könnyű a házi feladat	Nem könnyű a házi feladat
1.	O	É	O	M	O
2.	F	M	M	Sz	Sz
3.	M	T	F	T	M
4.	Sz	F	Sz	É	F
5.	T	Sz	T	F	É
6.	E	O	E	O	T

Egy-egy kérdésre több adatot is tartalmazó válaszokat adtak a tanulók. Az adatokat összegeztem, s így a feleletszámokat is ki tudtam mutatni a sorrendiség igazolására. Az alábbi szám sor a fenti tantárgyak sorrendiségét adja a feleletszámok alapján.

1.	189	192	120	189	127
2.	114	180	103	122	112
3.	95	177	83	102	96
4.	91	165	80	100	30
5.	87	140	63	88	13
6.	35	92	50	82	10
	<u>602</u>	<u>946</u>	<u>499</u>	<u>683</u>	<u>388</u>

A fenti tárgyak, feladatok több tanulónak nem okoztak problémát. Egyik tárgy sem nehéz 17 tanulónak. — Minden tárgyból szeret felelni 32 tanuló. — Minden házi feladat könnyű 41 tanulónak.

A házi feladat milyen formáit, típusait választanák vagy nem választanák a tanulók? (9. kérdés)

Az alábbi feladatformát	választaná	nem választaná
Vers tanulása kívülről	12,5%	9,3%
Fogalmazás írása	8,6%	12,0%
Lecke tanulása könyvből	5,5%	8,3%
Írásbeli példák	8,0%	6,1%
Szabály tanulása	2,6%	11,0%
Írásbeli válasz kérdésekre	9,4%	6,3%
	<u>100%</u>	

A táblázatból megfigyelhető a tanulók választása a produktív, illetőleg a reprodukzív feladatok irányában.⁴

Mennyi időt fordítanak a tanulásra? (11. kérdés)

Hasonló kérdésre kért választ egy felmérés 5. osztályban. Megállapították, hogy átlagban két, két és fél órát fordítanak tanulásra a kérdezett tanulók.⁵ — Az általunk vizsgált 320 tanuló a következő időegység-megosztásban tanul:

⁴ NAGY SÁNDOR: Didaktika. Bp. 1967. 177.

⁵ BLUMENFELD GYULÁNÉ, SZABÓ FERENC: A tanulás átmeneti nehézségei az általános iskolában az alsó és felső tagozat között. Pedagógiai Szemle, 1968. 6. szám.

A tanulók tanulmányi átlaga

Időmennyiség	4-en felüli	4-en aluli	Összesen	%-ban
1 óránál kevesebb	—	9	9	2,8
1—2 óra között	44	70	114	35,6
2—3 óra között	51	66	117	36,5
3—4 óra között	7	30	37	11,5
4 óránál több	8	18	26	8,1
Nem felelt			17	5,3
	<u>115</u>	<u>205</u>	<u>320</u>	<u>88,8</u>

Érdeklődtem a tanulóktól az iránt is, hogy elégedettek-e a tanulásra fordított idővel. A tanulók 30%-ának megfelel a tanulással eltöltött idő, más részük (30%) többet, s 34%-uk kevesebb ideig szeretne tanulni.

II. problémacsoport: a tanulás módszere

Milyen sorrendben tanulnák meg az adott órarend feladatait a tanulók? (10. kérdés)

Alapvető észrevétel, hogy tanulóink nagy része nem fejezi be azt a tárgyat, amelyet elkezdett tanulni. Például megkezdi a tanulást a nyelvtan írásbeli feladatával, s utána nem ennek a tárgynak a szóbeli anyagát tanulja (bár ez a sorrend is helytelen volna), hanem a történelem szóbeli részét s ezután az orosz írásbelit, stb. Nem fejezik be egy tárgy tanulását azok a tanulók sem, akik már bizonyos elgondolás alapján minden írásbeli feladatot előre vesznek, s azután tanulják meg a szóbeli feladatokat. A tanulás sorrendjének másik tipikus hibája, hogy az írásbeli feladatot végzik el előbb, azután fognak hozzá a szóbelihez.

Felmerülhet itt az a gondolat, hogy a tanulók számozási sorrendjéből nem lehet egyértelműen következtetni arra, hogy valóban így is tanulnak. Több kontroll feladat elvégzése azonban azt mutatta, hogy a valóságban is hasonlóan tanulnak.

Számadatok a feladatok elvégzésének sorrendjéről

1. Nem fejezte be egy tárgyat	217 tanuló	67,5%
a) Minden írást előre vesz	104 tanuló	
b) Meggondolás nélkül dolgozik	80 tanuló	
c) Minden szóbelit előre vesz	33 tanuló	
2. Befejez egy tárgyat	85 tanuló	26,3%
a) Előbb a szóbelit azután az írást	26 tanuló	
b) Előbb az írást, azután a szóbelit	59 tanuló	
3. Sorban, egymás után számozta a feladatokat	9 tanuló	2,8%
4. Nem felelt	8 tanuló	2,8%
		<u>99,4%</u>

(A dőlt számok összege adja a 320 főt.)

A tanulási formák elemzése

Az írásbeli feladatokat előbb végzi el a tanulók nagy része. Ez a tanulási forma ismert a pedagógusok előtt. „A legtöbb gyermek különböző, de végeredményben helytelen indokolással (ha csináltam valamit az írásbeliből, már nem kaphatok automatikusan egyest, ezt mindig ellenőrzik) vagy helytelen szokással (az alsó

tagozatban az írásbeli az otthoni munka, az otthoni szóbeli tanulás nem rendszeres, mert a tudnivalók javát az iskolában megtanulják) az írásbeli feladatokat készíti először, és csak ezután tanulja, — ha tanulja, és amilyen energiával tanulja — a szóbeli feladatokat.”⁶ „Többnyire az írásbeli az *igazi* . . .”⁷ nemcsak az alsósoknál, hanem a felsőbb osztályosoknál is.

A Pedagógiai Szemle 1967-ben cikksorozatot indított „a tanulásról”. Ennek keretében a tanulókat is megszólaltatta. Egy 8. osztályos tanuló ezt írta: „Először mindig az írnivalót írom le, ellentétben azzal, amit a tanárok mondanak. Sajnos nálam ez már szokás, nem tudok leszokni róla.”⁸ Többségében hasonló tanulási gyakorlatról írnak a felsősök. Egy-két tanuló számol csak be módszeres tanulásról. Természetesen nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy csak az előzetes szóbeli tanulás a helyes, legtöbbször azonban olyan kapcsolat van a szóbeli és írásbeli feladat között, hogy a szóbeli megalapozza az írásbeli munkát.

Kisebbségben vannak azok a tanulók, akik következetesen a szóbeli feladatokat vették előre: ha minden szóbeli feladatot megtanultak, akkor kezdtek az írásbeli munkához. Ezeknek a tanulóknak már van bizonyos elképzelésük a tanulás módszeréről, de nem érthették meg világosan, amikor erről beszéltek, magyaráztak nekik. Jól kifejezte ezt az egyik tanuló: „A számtan tanár mesélte nekünk, hogy a szóbelit előre kell venni.” Úgy tűnik, tanulónk a „mese” egyik részénél figyelt csak. Az is megtörténhetett azonban, hogy figyelt ez a tanuló, s figyelnek a többiek is, amikor a tanulásról beszélgetnek az osztályfőnöki, vagy más órákon. De ha az elméleti tájékoztatást nem követi azonnal a tanulás javasolt módszerének gyakorlása, akkor sok esetben valóban „mese” marad számukra az, hogyan kell tanulni. Mint láttuk, nagyon kevés azoknak a tanulóknak a száma, mindössze 26 a közül, akik módszeresen tanulnak, vagyis egy tárgyon belül előbb a szóbelit azután az írásbelit végzik el.

Hogy valóban tudatosan jelölték-e meg a tanulók a feladatok elvégzésének sorrendjét, ezt a kérdőívnek egy újabb kérdésével igyekeztünk megállapítani. A kérdőív „meséjében” példaként szereplő tanulók közül az egyik úgy tanul, hogy előbb minden írásbelit elvégez, s azután a szóbelit. A másik előbb a szóbelit s utána annak a tárgynak az írásbeli feladatát, s így tovább. Az előző tanuló Laci, az utóbbi Évi. Módszeresen tehát Évi tanul, Laci nem. A tanulóknak el kellett dönteniük, hogy saját módszerük melyikhez hasonlít a kettő közül, ha pedig másképpen tanulnak, mint Évi vagy Laci, akkor ezt kellett leírniuk. Ezután össze lehetett hasonlítani, hogy *milyen korreláció van a tantárgyak számozása (10. kérdés) és a tanulási forma felismerése (5. kérdés) között.*

Ha a tanuló válaszában Laci módszert választotta, s a tantárgyak számozásakor is minden írást előre vett, ebben az esetben *korrelatív* volt a két feladat között, s ez arra is utalt, hogy a számozás il megjelölt sorrend talos volt. — Ha a kétféle állásfoglalás nem egyezett, ebben az esetben a választás csak ötletszerű volt.

		korreláció
Ugyanúgy tanul, mint Évi	132	26
Ugyanúgy tanul, mint Laci	151	73
Másképpen tanul	17	
Nem felelt	10	
	320	99

⁶ KOMLÓSI SÁNDOR: Iskolásgyermek otthoni tanulásának vizsgálata. Magyar Pedagógia, 1963. 2. szám.

⁷ ELUMENFEID, SZABÓ J. H.

⁸ Pedagógiai Szemle, 1967. 9. szám, 1968. 1. szám.

A 99-es számadat azt sejteti, hogy tanulóink nagyon kis részének van tudatos elképzelése arról, hogy miképpen is tanul.

A feladatok számozásával és a tanulási forma felismerésével kapott adatok igazolására több kiegészítő módszert használtam, amelyek még inkább alátámasztották az írásbeli válaszok nyomán kibontakozó helyzetképet.

Melyik tárggyal kezdenék a tanulást a felsorolt tárgyak közül?

Az öt tantárgy feladatai közül kettőnél van csomópont, a számtannál és az élővilágnál. A többi tárgy esetében egyenlően oszlanak meg a kezdésre vonatkozó adatok.

A tanulásnak a számtannal való kezdése valószínűleg még az alsó tagozatos gyakorlatból ered. Ott szokták meg, hogy mivel a számtan a legnehézebb tárgy, azzal kell kezdeni a tanulást. Az élővilág tárgyat azért választották sokan elsőnek, mert ebből rajzos feladatot kaptak. A tanulók nagy része csak a rajz elkészítésével kezdte a tanulást, de nem folytatta a tantárgy szóbeli részével.

Akik a szóbeli résszel kezdték, azoknak egy része a rajzos feladattal folytatta, vagy minden feladatot elvégezve, a legutolsóként jelölte meg a rajzolást. Itt ugyanazzal az elgondolással találkozunk, mint a számtannál, csak fordított értelemben: a rajz elkészítése a legkönnyebb, ezért ezt hagyják utoljára. Nyilvánvaló, hogy a rajzos feladat is a tanulást szolgálja, tehát ebben az esetben is kapcsolni kellett volna a szóbeli feladathoz. A „minden szóbelit előre” helytelen értelmezéséhez hasonlóan ez az elgondolás is hibás. Ez nemcsak az élővilágra vonatkozik, hanem a hozzá hasonló tantárgyakra, így a földrajzra is.

A tanulási módszer elemzésének befejezése előtt röviden szeretném ismertetni az orosz tanulásával kapcsolatos észrevételeket. Ennek a tárgynak háromféle feladatát jelöltem meg: írásbeli = i, fordítás = f, szavak tanulása = sz. (Talán felmerülhet az az észrevétel, hogy a feladatok felsorolásakor mindig elől szerepel az írásbeli, s ezzel talán befolyásoltuk a tanulókat a helytelen megoldás irányában. Ez nem volt cél, de ha módszeres sorrendet kaptak volna, a tudatos differenciálás nem tűnt volna ki.)

Az orosz nyelv három feladatát befejezte, illetve egymás után tanulta volna 111 tanuló.

A feldolgozási variációk a következők:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
i	sz	f	i	sz	f
f	f	i	sz	i	sz
sz	i	sz	f	f	i
42	23	12	19	8	7 tanuló

A többség elfogadta az 1. formát, amelyet a kérdőívén kapott. A korábban ismertetett adatok alapján már tudjuk, hogy az írásbelit veszik előre, s a gyakorlatban is így tanulnak.

KOMLÓSI SÁNDOR már idézett cikkében az orosz nyelv tanulásának elemzésénél megjegyzi, hogy „az olvasmány feldolgozásának menete is bizonytalan, nem tudják, hogy a szavakat már ismerni kell a fordításhoz, ezért nem tanulja meg mindenki előre”⁵

⁵ KOMLÓSI i. h.

A táblázatba foglalt variációkból látható, hogy 31 tanuló vette elsőnek a szavak tanulását a 2. és 5. formánál. Ezek közül a 2. forma leginkább célszerű, de csak kevesen választották a módszeres, tudatos tanulási formát. Mint már említettem, 111 tanuló vette sorban, egymás után az orosz tárgy feladatait. A tanulók nagy többsége csak belekapott az egyik feladatba, és sok esetben még kétszer is visszatért a tárgyhoz. Különösen fontos elgondolkodni, mivel az ötödik osztályban ez a tárgy a legnehezebb a tanulók részére. A helyes tanulási technika megismertetésével sokat lehetne tenni a tárgy eredményesebb tanulása érdekében.

Hol tanították meg helyesen tanulni a tanulókat? (6. kérdés)

Az előzőekből már kitűnt, hogy tanulóink nem tudnak helyesen tanulni, pedig az ötödik osztály egyik fő pedagógiai célja a tanulás módszerének megtanítása.

A válaszok a következők voltak:

Iskolában tanulta	200 tanuló
Otthon tanulta	64 tanuló
Mindkét helyen	58 tanuló
Napköziben	5 tanuló
Sehol	2 tanuló
Nem felelt	11 tanuló
	<u>340 tanuló</u>

Az iskolában tehát 263, otthon 122 tanuló hallott a tanulás módjáról.

Ha az iskolában volt szó a tanulásról, akkor milyen órán?

Osztályfőnöki órán	203 tanuló
Számtan órán	12 tanuló
Magyar órán	19 tanuló
Földrajz órán	10 tanuló
Orosz órán	4 tanuló
Történelem órán	10 tanuló
Élővilág órán	5 tanuló

A számok azt mutatják, hogy az iskolában gyakran foglalkoznak a nevelők, első sorban az osztályfőnökök, az otthoni tanulással. Az aránylag nagyszámú felelet, mely az otthont jelölte meg, nem fogadható el teljes értékűen. A válaszadók között ugyanis sok volt a gyenge tanuló, akiket otthon állandóan buzdítanak a tanulásra, s többen ezt a buzdítást tekintették a tanulással való foglalkozásnak. Az egyik tanuló például leírta, hogy otthon tanították meg helyesen tanulni. Utána még megjegyezte: „Otthon azt mondják, hogy rendszeren tanuljak”.

A többség azonban helyesen értelmezte a kérdést. Erről tanúskodik, hogy a legtöbben az osztályfőnöki órákra hivatkoztak. Valóban: az 5. osztályban év elején az egyik osztályfőnöki órának ez a témája.¹⁰ Elgondolkodtató, hogy a szak-
tárgyak óráit aránylag nagyon kevesen említették. Ha csak osztályfőnöki órán kerül szóba ez a téma, akkor valószínűleg csak egy tantárgyhoz kapcsolódik a megbeszélés, történetesen ahhoz, amelyet az osztályfőnök abban az osztályban tanít. Ha pedig az osztályfőnök általánosságban is megvilágítja a tanulás technikáját, akkor sem telítődik meg tartalommal magyarázata, ha ezt nem követi más

¹⁰ Osztályfőnöki kézikönyv. Bp. 1968. 9. tantervi téma: „A tanulás mint munka. Az óra célja: a helyes tanulási módszerek ismertetése.”

tantárgyak példája, gyakorlása is. Ez pedig az adott tárgyak tanárainak feladata. „Módot kell találni arra, hogy gyermekeink önálló tanulását, otthoni munkáját előkészítsük, elősegítsük és megmagyarázzuk minden egyes tantárgyra vonatkozóan a tanulás módját.”¹¹ Az 5. osztályos tanulók életkori sajátosságaiknak megfelelően még igénylik a konkrét szemléltetést is. A koevizstencia törvénye figyelmeztet arra, hogy „a 10 éves gyermek egyik esetben már felemelkedett az absztrakt-fogalmi gondolkodás szintjére, míg másik esetben még a konkrét szemlélethez kötött gondolkodás fokán áll”.¹²

Az iskolának tehát meg kellene adnia a helyes instrukciót a tanulásra vonatkozóan, „nem kellene meglegednünk azzal, hogy a tanulás eredményes módjait vagy felfedezik a gyermekek maguktól, s megtanulnak a maguk kínján tanulni, vagy nem, hanem *intézményesen meg kellene tanítani minden tanulót minél helyesebben tanulni*”.¹³

A helyes tanulásra szoktatásnak igen alkalmas területe lenne a napközi. Vizsgálatunk adatai alapján elmondhatjuk, hogy a napközisek tanulási módszere nem tudatosabb, nem átgondoltabb, mint azoké, akik otthon egyedül tanulnak. Csak megerősíthetjük egy korábbi vizsgálat tapasztalatait: a napközisek is „éppen úgy előbb csinálják az írásbelit, az elmélet megtanulása és alkalmazása nélkül, éppen úgy térkép és munkafüzet nélkül tanulják a földrajzot stb. Ezek a jelenségek azt mutatják, hogy a napközi otthon nem tudott hathatós segítséget adni a tanulóknak tanulási módjuk jobbá tételére. Hogy a szülők ezen a téren nem sokat tudnak tenni, az érthető, de a napközinek *változtatnia* kellene a helyzetet”.¹⁴

A napköziben nemcsak a tanulás helyes technikájának alkalmazását kellene gyakorolni, hanem az egyénre szabott tanulási módot is érvényesíteni lehetne. A legcélszerűbb az lenne, ha iskolapszichológus segítene ebben a napközis tanárnak. Mivel azonban az iskolákban még nem működnek iskolapszichológusok; talán nem utópisztikus elképzelés az sem, hogy az ötödik osztályos tanulókat a Nevelési Tanácsadó pszichológusai folyamatosan berendelnék vizsgálatra, s a tanulás technikájára vonatkozóan egyénenként állapítanák meg a legoptimálisabb módot. Az egyént így egész életére energia-megtakarítással látnánk el, s a permanens képzésben résztvevő ember számára ez igen jelentős indítást adhatna.

Ki segít a tanulásban a tanulónak? (12. kérdés)

A tanulók nagy része segítséget kér, kap. A 340 tanuló közül segítséggel tanul 80%. Legtöbbször a család tagjaitól, sokkal kevesebben családon kívül.

A válaszok megoszlása: csak az anyától kap segítséget 30%, csak az apától 25%, közösen a szülőktől 10%, testvértől 20%, nagyszülőktől 30%, napközis tanártól 40%, egyéni korrepetáló tanártól 10%, osztálytárstól, barától 60%.

Az adatokból két megállapítást szűrhetünk le:

1. A gyerekek nagy része segítséget igényel a tanulásban. Ez is az előzőeket támasztja alá: bizonytalanok a feladatok elvégzésében, nem eléggé önállóak. Ha bevált tanulási technikával rendelkeznének, ha az órán megértéssel fejeződne be számukra az anyag feldolgozása, akkor kevesebb segítséget igényelnének.

2. Legtöbb esetben a szülőktől kapnak segítséget a tanulók. A szülők viszont általában nem rendelkeznek olyan pedagógiai ismeretekkel, hogy korszerű módon

¹¹ FERENCFALVI KÁLMÁNNÉ: Tanulni is tudni kell. Pedagógiai Szemle, 1968. 9. szám.

¹² SALAMON JENŐ: Fejlődéslélektan. Bp. 1959.

¹³ KOMLÓSI I. H.

¹⁴ Uo. (Kiemelés tőlem.)

tudjanak segíteni a tanulásban. Az ötödik osztályos szülői értekezleteken tehát helyes volna nemcsak általános értelemben, hanem a gyakorlatban is megismertetni a tanulási módokat az egyes tantárgyakra vonatkozóan.

III. problémacsoport: milyen javaslataik vannak a tanulóknak a tanulás könnyítésével kapcsolatban?

A nagyon sokféle ágazó javaslatokat néhány többször ismétlődő gondolat köré csoportosítottam.

A házi feladattal kapcsolatos javaslatok (113 felelet)

Kevesebb leckét adjanak fel; szombaton ne adjanak házi feladatot; ne legyen házi feladat; tanulópárokat kellene kijelölni; könnyű feladatot adjanak; már az iskolában meg kellene tanítani a feladatot, hogy otthon már kevesebbet kelljen tanulni.

A tanítási idővel kapcsolatos javaslatok (63 felelet)

A szombat szabadnap legyen; csak délelőtt legyen tanítás; egy tanítási napon 4 óránál több ne legyen; rövidebb órák, hosszabb szünetek legyenek.

A tanítási órával kapcsolatos javaslatok (38 felelet)

Jobban, részletesebben magyarázzák meg az anyagot; érdekesebben tanítson a tanár; az Iskolatelevízió adását többször nézzék; használjanak sok szemléltető eszközt, oktatófilmet stb.; az iskola könyvtárából kapjanak több olyan könyvet, amelyek alkalmasak a tanulmányok kiegészítésére; szervezzenek több szakkört, korrepetáló órákat.

A tantárgyakkal kapcsolatos megjegyzések (35 felelet)

Töröljék el a rajzot; könnyebb tantárgyak legyenek ötödikben; arányosan legyenek elosztva az órarendben a könnyű és a nehéz tantárgyak; kevesebb tantárgy, több gyakorlati óra legyen ötödikben; több osztályfőnöki óra legyen; minden óra előtt és után vezessék be a tornát.

A tanár személyével kapcsolatos javaslatok (22 felelet)

Egy tanár tanítson; kevesebb tanár tanítson; ne legyen szigorú a tanár.

Az értékeléssel kapcsolatos megjegyzések (15 felelet)

Ne legyen intő; több dícsérőt kapjanak, kevesebbet feleljenek szóban.

Egyéb javaslatok (55 felelet)

A napköziben többet játsszanak, több tanulmányi kirándulást szervezzenek. Szünetben mindig menjenek le az udvarra; járjanak uszodába; szép, tiszta tanteremben tanuljanak; legyen büfé az iskolában.

A tanulók javaslatait átolvasva, úgy tűnik, hogy a meglevő követelmények csökkenését, könnyítését igénylik leginkább. Sokallják a feladatokat, órákat, valószínűleg azért, mert még nem fogják fel az iskolai oktatás célját, jelentőségét. Vannak azonban olyanok is, akik így gondolkodnak: „könnyítenék a tananyagon, de nem sokat, mert akkor nem lennének okosak”. „Az érdekltség és érdeklődés biztosítása egy nevelő környezetben bizonyosan a legfőbb feltétele annak, hogy a tanuló tevékeny részt vállaljon a maga kialakításában.”¹⁵ A tanulóknak a tanítási órával kapcsolatos javaslataik azt bizonyítják, hogy az iskolában közvetített ismereteket jól meg akarják érteni. Sőt többet is akarnak tudni az adott anyagról, ezért igénylik a kiegészítő irodalmat, a szakköröket. Tanulóinkat tehát nem vádolhatjuk egyértelműen igénytelenséggel.

A felelés eltörlését kívánó minimális számú megnyilvánulás alapján arra követ-

¹⁵ KISS ÁRPÁD: A tanulás fogalma a pszichológiában és a pedagógiában. Pszichológiai Tanulmányok. V. Bp. 1963.

keztethetünk, hogy ezen a téren nem olyan sötét a helyzet, ahogyan a pedagógusok gondolják.¹⁶

A leírtakat *összefoglalva* megállapíthatjuk, hogy az ötödik osztályos tanulók problémáját elsősorban a tanulás helyes technikájának megértésével, megtanításával lehetne megoldani. Ezzel mind a jelent, mind a jövőt szolgáljuk, mivel gyermekeinket elő kell készíteni arra, hogy később, felnőtt korukban is tudjanak önállóan művelődni, képesek legyenek ismereteiket kiegészíteni.

KÉRDŐÍV

Név:

1. Évi és Laci 5. osztályosok. Nemrég meglátogatták Gizi nénit, aki 4. osztályban tanította őket. Gizi néni megkérdezte, hogy melyik nehezebb, az 5. vagy a 4. osztály? Te mit feleltél volna?
2. Elmondták Éviék, hogy az ötödikben vannak nehéz tantárgyak is. Te melyik tantárgyakat tartod a legnehezebbnek?
- Miért tartod nehéznek?
3. Nem könnyű a felelés az ötödikben. Azért biztos vannak olyan tantárgyak, amiből szeretsz felelni. Melyek azok?
- Miért szeretsz ezekből felelni?
4. Vannak olyan tantárgyak is, amelyekből nem szeretsz felelni? Melyek azok?
- Miért nem szeretsz ezekből felelni?
5. Térjünk most vissza Éviékhez, akik beszámoltak arról is, hogyan készülnek az órákra. *Évi így készül:* Legelőször kiválasztja a legnehezebb tantárgyat, abból megtanulja a tanulnivalót, s ha van hozzá írás is, akkor azt is megcsinálja. — Ha egy tantárggyal kész, előveszi a következőt, s ugyanúgy készül, mint az elsónél. Azután a többit is így tanulja meg. *Laci így készül:* Először megírja minden tantárgyból az írásbelit, azután sorban megtanulja a tanulnivalókat.
Te hogyan készülsz? 1. Úgy, mint Évi? 2. Úgy, mint Laci? 3. Másképpen? — Húzd alá a három közül azt, ahogyan te készülsz. Ha a harmadikat húztad alá, vagyis másképpen tanulsz, mint Évi vagy Laci, írd le röviden, hogyan tanulsz!
6. Vagy Évi vagy Laci helytelenül tanult, pedig az ötödikeseknek már megmagyarázták, hogyan kell helyesen tanulni. Neked hol magyarázták meg, hogyan kell helyesen tanulni? Az iskolában vagy otthon?
- Ha az iskolában, akkor milyen órákon beszéltetek erről?
7. Laciék panaszkodtak, hogy nehezen tudják elkészíteni a házi feladatot egy-két tantárgyból. Neked milyen tantárgyakból nehéz elkészíteni a házi feladatot?
- Amit most leírtál, abból a tantárgyból a szóbeli vagy az írásbeli lecke a nehéz?
- Miért nehéz?
8. Milyen tantárgyból könnyű elkészíteni a házi feladatot?
- Miért könnyű ezekből elkészíteni a feladatot?
9. A házi feladatról Gizi néni érdekes dolgot mondott Éviéknek. — Ő is tanított ötödikben, s egyszer a téli szünet előtt megengedte tanítványainak, hogy olyan házi feladatot készíthessenek, amelyet a legjobban szeretnek.
A következő házi feladatok közül választhattak:
1. vers tanulása kívülről,
2. fogalmazás írása,
3. lecke tanulása könyvből,
4. írásbeli példák, gyakorlatok megoldása könyvből,
5. szabály tanulása könyvből vagy füzetből,
6. kérdésekre felelni írásban.
Te melyiket választottad volna?
- Melyiket nem választottad volna?

¹⁶ A számonkérés trónfosztása. Vitacikkek a Köznevelésben: 1968. 19. szám — 1969. 4. szám.

10. Az ötödikeseknek nagy gondjuk az is, hogy melyik tantárggyal kezdjék el a készülést másnapra, s hogyan folytassák. — Olvasd el a következő tantárgyak feladatait, s mutasd meg, hogy te milyen sorrendben végeznéd el. Amelyik feladattal kezdenéd, oda írd az 1-es számot a pontokra, s ahogyan folytatnád, úgy számozd meg a feladatokat.

	A feladatok másnapra	Számozás
<i>Élővilág:</i>	rajzolni a füzetbe
	szóbeli tanulás a könyvből
<i>Nyelotan:</i>	írásbeli gyakorlat a könyvből
	bekeretezett szabály tanulása a könyvből
<i>Orosz:</i>	kérdésekre felelni írásban a könyvből
	fordítás gyakorlása a könyvben
	szavak tanulása
<i>Számtan:</i>	írásbeli példák a könyvből
<i>Történelem:</i>	kérdésekre felelni írásban a könyvből
	szóbeli tanulás a könyvből

11. Elmondták Éviék azt is, hogy mennyi ideig készülnek, ha azt akarják, hogy másnap jól feleljenek. — Te mennyi időt fordítasz a tanulásra, ha sok a feladat másnapra?
- Gizi néni megmondta Éviéknek, hogy mennyi ideig tanuljanak naponta.
Mit gondolsz hány órát mondhatott Gizi néni?
12. Ki segít neked a tanulásban?
13. Mit csinálsz ha befejezted a tanulást?
14. Napközis vagy?
15. Éviék búcsúzkodtak. Laci szomorú volt, mert ő azt szerette, amikor egyedül csak Gizi néni tanította őket. — Évi is szerette Gizi nénit, de neki az is tetszik, hogy most már több tanár tanítja őket. — Neked melyik tetszik: ha egy tanár tanítana (mint 4.-ben), vagy, ha többen tanítanak (mint most)?
16. Elköszöntek Éviék Gizi nénitől. Megígérték, hogy hamarosan meglátogatják megint. Már indulóban voltak, amikor Laci felsóhajtott: — De jó lenne, ha én lennék az iskola igazgatója, mert akkor én azzal könnyíteném meg az ötödikeseknek a tanulást, hogy
- Laci nem fejezte be a gondolatát, fejezd be te helyette!

Katalin Rigó

ПРОБЛЕМЫ УЧЕБЫ В ПЯТОМ КЛАССЕ

Автором было опрошено 320 учеников пятых классов будапештских школ относительно нового порядка обучения. Исследование и проведенный анализ охватывали следующие основные группы проблем: класс, учителя, учебные предметы, домашние задания; метод учения; каковы предложения учащихся относительно облегчения учебной работы.

Katalin Rigó Király

THE PROBLEMS OF LEARNING IN THE FIFTH FORM

The author questioned 320 Budapest fifth-form pupils on their experience regarding the working system of the „new” form. Her survey and analysis included the following themes: the form, teachers, subjects and home-work; the learning method; the pupils’ suggestions for the facilitation of learning.